

משפטי תהום רבה

לזכרו של תלמיד הישיבה הקדוש יוסף ויסמן הי"ד

הובא במס' שבת (דף יג) מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואמרה להם: כתיב בתורה כי היא חייך ואורך ימך ובעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה מפני מה מת בחצי ימיו, ולא היה אדם מחזירה וכו'.

לדעתי השאלה שלה היא רק שאלה של אשה (אירינע) אם הכל היתה מבינה, רק זה היא לא מבינה, היה שאלה טובה. אבל את כל הבריאה כולה אנחנו לא מבינים כלום איך כל צמח וכל עץ פרי מוצאו בזבל ורפש, וכשהפרי הולך ונפסד הוא שוב זבל ורפש עש ורקבון, ובזמן פריחתו ובישולו הוא כ"כ מושך ונחמד לעיניים מזין ומענג את האדם, אם כן איפה בית החרושת הגדול שיצר לנו כל מיני הפירות המשובחים והמתוקים האלה שאפילו המלאכים לא מבינים את זה וכשהם רואים את זה מרוב התפעלות הם אומרים שירה. ומכל שכן כשמסתכלים ומתבוננים בכל מערכת הבריאה, החמה, והירח וכל צבא השמים וכי אפשר להבין את זה. איך זה נהיה אם לוקחים תרנגולת ומושיבים אותה על ביצים, יוצאים אפרוחים. יבואו כל החכמים שבעולם וירצו למצוא בביצה דם ובשר ועצמות ונוצות ונשמה! וכשמושיבים התרנגולת על הביצים יוצא אפרוח, נפש שלם שפורח ואוכל ויש לו בשר ועצמות. יש בשכל של האדם להבין? ומכל שכן אם רואים בן אדם עם כ"כ הרבה שכל וחכמה, מאיפה זה? מטיפה סרוחה, אפשר להבין את זה? מי ברא אלה? אלא באים למסקנה כי אנחנו לא מבינים כלום, אלא מאמינים בהקב"ה שכל יכול הוא ברא הכל.

זה מה שנוגע בבריאה, וכשלומדים את התורה שהקב"ה נתן לנו ע"י משה עבדו ג"כ לא מבינים כלום, לא רק החוקים אלא גם את המשפטים אנחנו לא מבינים כלום. לדוגמא נקח דין פשוט, התורה אומרת הגנב שגנב שור וטבח או מכר משלם חמישה, ובעד שה משלם ארבעה מפני ששה סחב על הכתף והיה לו טרחה והזיע. אפשר להבין את זה? רחמנות על הגנב? היו צריכים לומר לגנב כשרואים שגנב שה: אדוני הגנב אתן לך טקסי ותשיב הגניבה? ועוד אם גנב שור מעשיר היה לשלם לך פחות אבל שה גנב מעני צריכים לקנוס לו שישלם יותר. רואים שאנחנו לא מבינים אפילו משפטים רק חז"ל הקדושים רצו לתת קצת טעם אבל העיקר משפטים הם חוקים ולא מבינים כמו חוקים כך צוה הקב"ה ואנחנו לא מחפשים טעמים. (עיין באור החיים הקדוש בפ' חוקת).

מו"ר הרב ר' משה רוזנשטיין משגיח בישיבת לומזה אמר אם שופט פוסק

לגנב שנה שלימה לבית סוהר ונשאל אותו מדוע אמרת דוקא שנה? מדוע לא יכול להיות פחות חודש או יותר חודש? בטח יענה, אני מוכרח להגיד איזה זמן אבל יכול להיות חודש פחות או חודש יותר, אך לא כך כשהתורה הקדושה אומרת שהגנב ישלם כפל, זאת היא המדה! שזה ישפיע על הגנב שלא יגנוב יותר, מפני שהתורה הקדושה היא מהקב"ה והיא יודעת בדיוק מה משפיע וכמה משפיע על האדם. אלא רואים שאנחנו לא מבינים מהבריאה כלום, אפילו רק נסתכל ביופיו של הפרי והריח הטוב שיש לו, אנו לא נבין איך מזבל ורפש יוצא פרי כ"כ יפה. א"כ כיון שאת פלאי הבריאה לא מבינים, ואת חוקי התורה לא מבינים איך נרצה לדעת ולהבין הנהגת ה' זה דבר שא"א שאדם יבין דעת של הקב"ה.

המדרש רבה בהתחלת פ' וארא אומר על מה שכתוב בקהלת "ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות כי מה האדם שיבוא אחרי המלך" הפסוק הזה מדבר על שלמה ועל משה, ובסוף הוא מביא ששלמה אמר: כי מה האדם שיבוא אחרי המלך, מי הוא שיהיה רשאי להרהר אחר מצותיו וגזרותיו של מלך מ"ה הקב"ה רברים אשר הם חצובים מלפניו, שכל דבר ודבר שיצא מלפניו טרם הוא נמלך בפמליא של מעלה ומודיע להם הדבר כדי שידעו ויעידו כולם כי דינו דין אמת וגזרותיו אמת וכל דבריו בהשכל וכו'. ובסוף הוא אומר על משה הוא בא להתחכם על גזירותיו של הקב"ה והתחיל אומר "למה הרעת" וע"ז נאמר שאותה חכמה ודעת של משה של הוללות וסכלות היו, כי מה האדם שיבא אחרי המלך וכו' אם על משה ושלמה אומרים הוללות וסכלות בא אשה אחת (אירינע) ושואלת שאלות מפני מה מת בחצי ימיו, משה ושלמה לא הבינו את דעתו של הקב"ה והיא רצתה להבין.

פעם אחד בא אלי איש ושאל אותי אם אני יודע מדוע איש אחד מפורסם שהיה לו משרה טובה מדוע התפטר ונשאר בלי פרנסה הוא לא יכול להבין. אמרתי לו: גם אני לא מבין, וגם לי קשה מאד הדבר, מדוע עזב פרנסה טובה. אבל מוסר צריכים ללמוד מזה. זה אתה מודה כי בודאי יש לו טעם נכון ע"ז כי אנחנו מכירים אותו כי הוא בר דעת ונכון אלא אנחנו לא יכולים להבין את הטעם שלו. א"כ נלמד מזה שלא יהיה טענות על הקב"ה אם לא יודעים את הנהגת ה'. אם אנחנו לא יכולים להבין טעם של בן אדם, כל שכן שלא יכולים להבין מדוע עושה הקב"ה ככה, אנחנו צריכים להאמין באמונה פשוטה שהכל נעשה בחשבון למעלה, וכל מה דעביר רחמנא לטבא עביר. ואנחנו לא יכולים להבין בשום אופן ולא צריכים לחפש להבין.

בס' תולדות זאב מביא וז"ל בהיותי פעם בבית שא"ב הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל ונתעורר התמיה על השואה שעבר על אחב"י הקדושים והטהורים יושבי פולין ליטא ושאר ערי ארופא, ע"י הגרמנים הנאצים ימ"ש. ושאל על מה אברה הארץ? וכל מה שטפחתי וריביתי אויבי כילם ואמאי לא ניצלו בזכות

הצדיקים. הלוא בסדום הסכים הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה להציל הרשעים בזכות עשרה צדיקים אשר ימצאו בתוכם, ובאחינו בני ישראל שעבר עליהם השואה הי"ד היו בודאי יותר מעשרה צדיקים. והשיב אבא מורי זצ"ל דדוקא בסדום שלא היו מצווים למחות שאין דין מחאה ודין ערבות בגוי. בהם, אף מי שהוא צדיק – אף לעצמו – חשוב צדיק גמור, ויש בכוחו להציל אף את אחרים. לא כן בישראל, שמוטל עלינו המצוה של תוכחה וקבלנו עלינו ערבות הרי קאמר בגמ' שכיון שהיו בידם למחות ולא מיחו הו"ל צדיקים שאינם גמורים, ולא די שלא יכלו להגן על אחרים אלא אף על עצמם לא יכלו להגן וה' ינקום דמם. עכ"ל.^{אוצר החכמה}

יש להקשות עליו הלא הראשונים אומרים: מדוע שמעון ולוי הרגו שכס מפני שלא שפטו אנשים שחטאו^{אוצר החכמה} שעינו את דינה. רואים מכאן שכן חייבים למחות. ולי נראה לתרץ, כי דוד ביקש נפלה נא ביד ה' ואל נפלה בידי אדם, כי אדם שיש לו בחירה יכול לעשות אעפ"י שלא נגזר מהשמים. לכן בסדום היה ע"י הקב"ה והוא רחום וחנון וסבלן, לכן אם היה עשרה צדיקים היו מגינים על כולם. אבל השואה היה ביד אדם שיש לו בחירה. נגר הבחירה של אדם שהוא אכזר לא מועיל זכות של עשרה צדיקים אלא צריכים תשובה^{אוצר החכמה} מכולם. ולא יכלו להגן אפילו על עצמם מפני שניתן רשות למשחית אינו מבחין.

כל אחד ששמע האסון הגדול שקרה עם הבחור הק' אריה ויסמן הי"ד בן יחיד להוריו, וכשלמר אצלינו שלש שנים מיום הראשון שנכנס בישיבתנו עד היום האחרון למד בשקידה גדולה ובהנהגה למופת וביראת שמים טהורה. ואח"כ המשיך ללמוד בישיבת חברון, ומישיבת חברון, קמץ מעיסתו – ושלח לנו מזמן לזמן כסף עבור ישיבתנו עבור הכרת הטובה שאנחנו העמדנו אותו על רגליו, ומלבד כל זאת יש להתאונן עליו, הכמות נבל ימות, זה נורא אם אחד מת על מטתו ג"כ הצער גדול על איש צעיר עאכו"כ במיתה נוראה שכזו. אבל מי ששואל שאלות מדוע ויש לו תביעות להקב"ה אין זה אלא הוללות וסכלות כי מי יכול לדעת דעת הקב"ה כמו שאחד רוכב על החמור והחמור רוצה ללכת מצד זה והרוכב דוחק אותו ללכת מצד השני והחמור ירצה להבין: מה איכפת לרוכב שאני אלך מצד זה. מובן שא"א להבין את זה, וכל זה לא משל, לאם האדם רוצה להבין דעת של הקב"ה מה עביר קודשא בריך הוא בעולמו.

כששמעתי מן החרבן, על מותם של ששת מליונים יהודים, הייתי אצל מרן החזון איש זצוק"ל, ולא נתתי לו מנוחה איך קרה דבר נורא כזה. השיב כנגרי מה אתה רוצה. אדם שהראש שלו לא יכול להבין פרק משניות, לא ינסה ללמוד דף גמ' קשה, שהוא יודע שזה לא עבור שכלו. כך גם אנחנו לא יכולים להבין את דעת הקב"ה.